

K L A S S Z I K U S O K Ú J R A T Ö L T V E

Családi történetek

Zrínyi Miklós:
Szigeti veszedelem

DiánM

N E K E D I S V A N E G Y T Ö R T É N E T Ű N K

Impresszum

A kiadvány Zrínyi Miklós *Szigeti veszedelem* című eposza alapján készült a KultUp program keretén belül interaktív oktatási segédanyagként.

A kiadvány egy olyan fejlesztés szerves része, amelyben az irodalmi alkotáshoz oktatási óravázlat, valamint kisfilm is tartozik. Az oktatási csomagot elsősorban a *dráma és színház tantárgy* segédanyagaként ajánljuk, de alkalmazható az *irodalom tantárgy*hoz kapcsolódóan is.

Felelős kiadó: Kis Domonkos Márk
Déryné Program Közhasznú Nonprofit Kft.

Írta: Janka-Fabacsovics Lili
Főszerkesztő: Timár András
Szerkesztő: Kis Domonkos Márk, Timár András
Kreatív vezető: Szabó Ádám
Projektvezető: Héjja Gábor
Grafika, tördelés: Bali Luca
Vizuál: Brandtailor & Sariat

ISBN 978-615-6860-04-0
A kiadvány oktatási céllal készült, kereskedelmi forgalomba nem hozható.
© Minden jog fenntartva 2024

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	5
Zrínyi eposza.....	7
A barokk hős.....	10
A szigetvári hős a valóságban.....	12
Költői szabadság.....	13
A <i>Szigeti veszedelem</i> célja.....	14
Vesztes csatából győzelem.....	18
A katona-író.....	21
Zrínyi búcsúja fiától.....	26
Legendák.....	29
Hősök ma.....	30
Olvasnivalók.....	31

Van valaki a családban, akire felnézel? Amiatt, amit elért az életben, ahogy kiáll az elveiért, ahogy küzd a céljaiért? Vagy valaki, akit csak a családi történetekből ismersz, de úgy érzed, nagyon jól megértettétek volna egymást? Vagy esetleg valami különleges hőstettet hajtott végre, olyan dolgokért harcolt, amelyek akár ha kis mértékben is, de megváltoztatták a családod történetét?

A családtagok között, vagy akár a „családi legendáriumban” gyakran találkozhatunk olyan személyiségekkel, akik a mi életünkre is hatással vannak: akár a humoruk, akár az életfelfogásuk, akár valamilyen konkrét tettük által. Vajon hogyan lesz egy ilyen családtagból korszakos hős? Vajon szükséges-e személyisége minden oldalát megismerni, bemutatni, vagy fontosabb a bennünk élő, azaz elképzelt kép? Többek között ezekre a kérdésekre is keressük a választ Zrínyi Miklós eposza, a *Szigeti veszedelem* vizsgálata során.

Zrínyi eposza

- a Szigeti veszedelem cselekménye röviden

Mi az az eposz?

Az eposz nagy terjedelmű, kötött formájú (verses) elbeszélő költemény. Hősei általában rendkívüli alakok - hősök, félistenek -, akik mindenki számára fontos, jelentős tetteket hajtanak végre. Az eposz tárgya, témája rendszerint valamilyen nagy harc, háború, a hős küzdelmeibe pedig isteni erők is közbeavatkozhatnak. Támogatják vagy akadályozzák a kitűzött cél elérését.

Isten megharagszik a magyarokra, akik semmibe veszik parancsait, bűnben és gonoszságban élnek. Kegyetlen büntetést rendel számukra: Szulimánt, az oszmánok vezérét olthatatlan haragra gyújtja a magyarokkal szemben. A török sereg hatalmas, és tele van hősökkel: Szulimán mellett Delimán, Demirhám, Aigas, Hamviván és Alderán is méltó ellenfelei a magyar vitézeknek. A török megállíthatatlanul halad előre, a kisebb magyar győzelmek alig tűnnek fel menetelésük közepette. De nem minden magyar lett hitehagyott - Zrínyivel először imádkozás közben találkozunk. Zrínyi Miklós tudja, hogy népe, hazája bűnös, de azt is tudja, vagy legalábbis hiszi és reméli, hogy Isten könyörületes, és nem hagyja végleg elveszni őket. Önmagáért nem aggódik, tudja, érzi, hogy az előtte álló csatákat nem nyerheti meg, de nem fél a haláltól, ha azal Istent és hazáját szolgálhatja.

Hővesd a térképen a török sereg útját!

A fészület, amely előtt imádkozik, elfogadja Zrínyi áldozatát, mártíromságát, s megígéri neki, hogy mind a magyarságra, mint Zrínyi nemzetségre, elsősorban fiára, Györgyre kegyelem vár majd. Siklós váránál találkozik először Zrínyi a törökkel - s aratja első győzelmét felettük. A törökök diadalmenete pedig megbicsaklik: Zrínyi neve rettegéssel tölti el őket, amit csak erősítenek a későbbi kirohanásokkor aratott győzelmei, azaz azok a megmozdulások, amikor a vár biztonságos falait hátrahagyva a magyar sereg rövid támadásokat intéz a törökök ellen. Ugyanakkor a végső összecsapás kimenetele egyértelmű, ilyen túlerő ellen nem győzhet a maroknyi magyar sereg. Hősiességük, hitük azonban nem marad jutalom nélkül: s bár elesnek, Gábrriel arkangyal érkezik, hogy lelküket egyenesen a mennybe vigye. Zrínyi hősi halála előtt még párbajban végez Szulimánnal - s ezzel együtt olyan veszteséget okoznak a török seregnek, ami véglegesen megtöri addigi diadalmas menetelésüket, hódításaik sikerét.

A barokk hős

A barokk korstílus egyik jellemzője a monumentalitás, a díszítések használata, célja a befogadó elkápráztatása. Sok tekintetben, így formák és témák keresésekor is vissza-visszatért az antik mintákhoz. A nagyívű eposzokat a legkifinomultabb irodalmi műfajként tartották számon, amelyeknek témája és főhőse is emberfeletti kellett, hogy legyen. Ennek az idealizált hősnek külön nevet is adtak: **Athleta Christi**.

A keresztény hős természetesen hithű, lelkiismeretesen szolgálja hazáját, szerető családapa és férj, nehéz helyzetben Istenhez fordul, akiért – akárcsak uralkodójáért – bármikor kész meghalni. Az antik mintához hasonlóan az eposz története minden esetben győzelemmel zárul – hiszen a barokk szerint, aki töretlenül hisz Istenben, nem veszíthet.

azaz Krisztus katonája

Akkor az nagy nevü Zrini Szigetvárban,
Maximiliantul röndölve kapitán
Volt, Horvátországban és többiben is bán,
Ez az, kiről szólni fog én historiám.

Ez török erejét nem egyszer próbálta,
És minden harcokban vitézül rontotta.
Egész Törökország jól esmeri vala,
Ez miát volt nékik legnagyobb romlása.

Török táboroknak utolsó romlásra
Elég volt mondani: Zrini vagyon harcban,
Mint folyhő* szél előtt siet forgásában:
Ugy sietett futni török hazájában.

Az Isten üneki adott oly hatalmat,
Ellenség előtte, mint fvény, elomlott,
Jól esmerte Isten, hogy hű szolgája volt,
Azért minden ügyében tüle áldatott.

Zrini egy hajnalban, az mint volt szokása,
Valamikor hajnalnak volt hasadása,
Az szent feszület előtt térden áll vala,
S így kezdte könyörgeni az ű szent szája:

*felhő

Miksa császár rendeletének hála Zrínyi volt Szigetvár kapitánya, Horvátország és Szlavónia bánja, azaz széles jogkörrel bíró kormányzója.

Milyen klasszikus „hősi” tulajdonságok szerepelnek a fenti idézetben? Milyennek képezed ezek alapján a *Szigeti veszedelem* hősét? Próbáld megküzdeni a mai olvasó számára nehezen érthető, régies (archaikus) nyelvhasználattal!

A szigetvári hős a valóságban

Zrínyi Miklós, a későbbi szigetvári hős mai szemmel nézve rendkívül összetett, korántsem hófehér vagy koromfekete alak volt. Persze gondolhatjuk, hogy feddhetetlenül testesítette meg a keresztény erkölcsöket, akihez a Zrínyi-család befolyásának megszilárdítása, birtokaik jelentős részének megszerzése, illetve az öröklődő báni cím elnyerése is fűződik. Viszont hasonlóan a többi, korabeli nagyúrhoz a vagyonszerzés bevett módja nem ritkán a rablás, a csalás vagy a gyilkosság volt. Zrínyi birtokainak jelentős részére például úgy tett szert, hogy amikor Ferdinánd császár egyik hadvezére nála kért menedéket – Zrínyi orvul meggyilkolta, így téve szívességet a császárnak, akinek el is nyerte a kegyét. Tény, hogy a törökellenes harcokban betöltött szerepe kiemeli a korszak hadvezérei közül, ugyanakkor életmódját tekintve mégse felel meg annak a képnek, amit a *Szigeti veszedelem* alapján alkothatunk róla.

Mik azok, amik szerinted alkalmatlanná tennék a hadvezér Zrínyit arra, hogy eposzi hős váljon belőle? Szerinted miért választhatta mégis őt hőséül a költő?

Költői szabadság

Az írók, költők, művészek gyakran élnek a költői vagy művészi szabadságukkal – ilyen például a költői túlzás, vagy akár a karakterek jellemrajzának alakítása. A történelmi tények átadásának, megörökítésének külön tudománya van, a művészeti alkotásoknak általában sokkal fontosabb célja az, hogy hatást váltsanak ki. A barokk korban például nem volt még elfogadott, hogy olyan hőst válasszon valaki eposzának, akinek emberi, esendő oldala is van – az antik félistenekhez hasonló, de természetesen keresztény értékeket képviselő figurákat kerestek. A költő Zrínyinek a *Szigeti veszedelemmel* elsősorban nem az volt a célja, hogy megváltoztassa a műfaj alaptételeit, hanem hogy fontos üzenetet adjon át: a reménytelen harcot is vállalni kell, mert csak így maradhat hű nagyságához és elveihez egy nemzet. Ezt az üzenetet a tökéletes keresztény hőssé alakított dédapa történetén keresztül fogalmazta meg.

A Szigeti veszedelem célja

Zrínyi Miklós több okból kezdett neki a *Szigeti veszedelem* írásának. Íróként, költőként a korabeli irodalmi csúcsteljesítményt egy eposz megalkotása jelentette. A hősként tisztelt dédapa megörökítése fontos eleme lehet a családi legendák továbbélésének, továbbadásának, a hőstett még szélesebb körben való ismertetésének. De Zrínyinek még egy nagyon fontos oka volt arra, hogy éppen a törökkel hősiesen szembeszálló dédapját helyezze a történet középpontjába: méghozzá a politika. Ezt pedig a mű elején található ajánlásával egyértelművé is teszi:

*Dedicálom ezt az munkámat
magyar nemességnek,
adja Isten, hogy véremet
utolsó csöppig hasznossan
néki dedicálhassam*

Zrínyi Miklós nemcsak költő volt, hanem maga is gyakorló katona és nagyszerű politikus. Korán árván maradt, 17 évesen már ő vezette a birtokait, néhány évvel később pedig nagyobb csatákban is részt vett. Azonban a törökökkel a birtokai átvételétől kezdve összetűzései voltak, ugyanis nem tűrte az amúgy megszokottnak számító fosztogatásaikat. A császár és a török szultán az 1600-as évekre békét kötöttek, aminek ki nem mondott eleme volt, hogy elnézik a török katonák portyázásait. Zrínyi szembeszegülése miatt a törökök Bécsben panaszt tettek rá, azonban katonai sikerei és nagy népszerűségnek örvendő politikai megszólalásai miatt a császár nem büntette meg, sőt, tábornokká nevezte ki Zrínyit, aki azonban nem volt hajlandó a császár seregében harcolni, birtokgondjaira hivatkozva. Bár Zrínyi végig hű maradt az uralkodójához, a császár hamar elkezdett benne vetélytársat látni, ugyanis

mind a törökellenes megmozdulásai, mind a csatatéren bizonyított hősiessége, mind pedig politikai megszólalásai és írásai miatt Zrínyi egyre nagyobb népszerűsége tett szert. Zrínyi szeretne volna elnyerni a nádori tisztséget, ami az uralkodót követő legmagasabb pozíció volt, azonban a császár annyira tartott tőle, hogy ezt soha nem adta meg neki.

Amikor Zrínyi belátta, hogy nem számíthat a császár segítségére a törökök ellen, elkezdte a saját útját járni, ami 1661-ben ért el az egyik legfontosabb lépéshez, amikor megkezdte Zrínyi-Újvár építését. A törökök nem vették jó néven az új, korszerű vár hírét, hiszen világos volt, hogy az elsősorban velük szemben kívánja

védelmi erejét kihasználni. A császár nyíltan nem léphetett fel az építkezés ellen, ugyanakkor a szultán megnyugtató paktumot kötött vele, miszerint a császári sereg nem fogja megakadályozni, hogy a törökök lerohanják és lerombolják a várat – amit néhány évvel később a törökök valóban fel is robbantanak, miután a segítségként érkező császári seregek az ostrom alatt feladják azt. Zrínyi Miklós tehát nyíltan, a csatatéren és a politikában is kiállt a török elleni harcok mellett, emellett pedig korszakalkotó művében, a *Szigeti veszedelemben* is azt az üzenetet hirdeti, hogy fontos szembeszállni az elnyomóval, még akkor is, ha reménytelennek tűnik a csata.

Vesztes csatából győzelem

Ahogy korábban tisztáztuk, az eposz cselekménye hagyományosan győzelemmel ér véget – Zrínyi azonban olyan csatát választ története központi elemének, ami a kezdetektől kudarcra van ítélve. Ezt az ellentmondást bravúrosan oldja fel azzal, hogy eléri: bár földi értelemben a szigetváriak az eposzban is veszítenek, ám erkölcsi, morális és szellemi szinten egyértelműen ők legyenek a győztesek, akikért maga Gábrriel arkangyal jön el, hogy egyenesen a Mennyországba emelje őket. Ennél nagyobb dicsőséget, győzelmet pedig a barokk kor keresztény embere nem is kívánhatna. Ez a csavar is hozzájárul ahhoz, hogy Zrínyi a szigetvári csatából legendát teremt.

Az eposz 1566 versszaka is tisztelgés a szigetiek kiállása előtt – hiszen ekkor történt a vár bevétele. A *Szigeti veszedelem* sikerét pedig az is mutatja, hogy az egyik legismertebb eposz, Homérosz *Iliász* című művére utalva *Zrínyiász* néven is szoktak hivatkozni rá.

Micsodás áldással dicsérjelek tiktek,
O, keresztény módra megholt vitéz testek?
Mi édes hazánkért elfogyott éltetek,
Minket dicsősített ti vitéz véretek.

Szűbül* kívánhatom, köztetek fekünném,
Ti szerencséteket hogy ne irigyeném,
Mert ültök Istennek ti mostan jobb kezén;
Légyen hát veletek Isten mind örökkén.

* Szívből

Zrínyi Miklós
Költő

Zrínyi Miklós
A szigetvári hős

Született: 1620.
május 1.

Katolikus vallású volt

Egy vadkan ölte meg

A jellemző korstílus a barokk
volt

Nyolc évesen már az
ország zászlósurája és
főlovászmestere volt

Kortársa volt Pázmány
Péter

Fontos volt számára a
török elleni küzdelem

Született: 1508

Protestáns vallású volt

Csatában esett el

A jellemző korstílus a
reneszánsz volt

A bécsi Szépművészeti Múze-
umban van kiállítva a szablyája,
mentéje és sisakja

Kortársa volt Balassi Bálint

A katona-író

Az eddig megismerteken túl a *Szigeti veszedelem* még egy hatalmas újdonságot rejtett, aminek fő oka, hogy írója maga is gyakorló katonaként vett részt csatákban.

A klasszikus és a barokk eposz a hangsúlyt egyaránt a hősiességre, a hőstettekre és az isteni beavatkozásra helyezte, ennek jegyében a csataleírások általában a seregek, páncélok leírására, az összecsapás során pedig elsősorban a hősök viselkedésére és személyes hőstetteire koncentrált. Zrínyi a korban egyedülálló módon naturalisztikusan ábrázolta a csataterén megjelenő vért, kegyetlenséget, jajgatást – hiszen pontosan tudta, mivel jár a valóságban egy ilyen esemény.

Erős képei, a leplezetlen fájdalom, a sérülések és a vér leírása még előbbé, még megrázóbbá teszik a szöveget és a történetet is, hiszen ezáltal is képes nagyobb hatást kiváltani az olvasójából.

De kemény kezével ő szablyát kirántá,
Evvel pozdorjára bán paizsát rontá;
Sokáig dühössége de nem tarthata,
Mert Zrini kardjának ellent nem állhata.

Kegyetlen csapással bán az ő sisakját
Gyorsan ketté vágá és megsérté nyakát.
Az másik csapással megnyitá oldalát,
Honnan bőven folni vörös patakot lát.

Fuj lángot tatár, s öszveszedi erejét,
Bánnak kegyetlenül kézzel üti mellyét,
De bán ketté vágja Praecopita fejét,
És habzó vére kiönti életét.

Holta után élte árnyékban elröpült,
Nagy keserőséggel, mint egy füst úgy eltűnt;
Halála határán ő vadsága megszűnt,
S lölke örök éjre sok mással elegyült.

EPOSZI KELLÉKEK

propozíció	tárgymegjelölés	Az eposz témájának meghatározása.
enumeráció	seregszemle	Az eposz szereplőinek, szereplőcsoportjainak a felsorolása, rövid bemutatása.
deus ex machina	isteni beavatkozás	A természetfeletti erők beavatkoznak a szereplők életébe, a cselekménybe.
in medias res kezdés	a dolgok közepébe vágva kezdődik	A költő nem taglalja hosszasan az előzményeket, hanem azzal a résszel kezd, ami az ő szempontjából kiemelten fontos.
retardáció	késleltetés	A cselekmény fő szála helyett egy mellékszál történetét követi a költő.
epitheton ornans	állandó jelzők	Főbb szereplők, jelenségek ismétlődően történő jellemzése.
epizód	mellékesemény	Olyan történetzál, ami önmagában is megáll, nem viszi előre a cselekményt, mégis fontos szerepe van a műben.

Többször is hivatkoztunk már az eposz szabályaira, hagyományaira - az előző oldalon lévő táblázatban ezek közül olvashattok néhány példát. Talán furcsának tűnhet, de ezek közül sokat ma is használnak nemcsak írók, hanem például forgatókönyvírók is, amikor különféle típusú filmekben vagy sorozatokon dolgoznak. Ilyen például az **in medias res** kezdés - hiszen a mai nézőt is könnyebb megfogni, ha rögtön az események sűrűjében találja magát, például egy nagy csatában vagy egy ékszerrablás kellős közepén, ahon-

nan szép lassan visszafejtheti majd a háttértörténetet.

A háttértörténet, a motívációk megismerésében pedig fontos szerepe van az **epizódoknak** - olyan különálló részeknek, például visszaemlékezéseknek, amik nem a főcselekményszálat mozditják előrébb, sőt, akár

(látszólag) egy teljesen különálló történetet mesélnek el, mégis fontos szerepük van a cselekmény egészének árnyalásában.

Ugyanígy gyakran megjelenik az **enumeráció**, a seregszemle, azaz amikor egyszerre áttekintjük például a két ellenséges csapat vagy banda tagjait - akár szöveggel, narrációval kísérve, akár csak azáltal, hogy például a kamera végigpásztáz rajtuk.

Gyakran találkozhatunk **propozícióval** is - például egy monológgal vagy narrációval, amiben a főhős, vagy valamilyen másik szereplő felvezeti a történetet, ad kiindulópontot a nézőknek.

Találsz még hasonló elemeket a táblázatban, amikre tudsz mai példát mondani? Vannak konkrét példáid a felsorolt jelenségekre?

Zrínyi búcsúja fiától

A *Szigeti veszedelem* a csaták, harcok mellett tele van érzelmeikkel is – a felbukkanó szereplők nemcsak Istent vagy uralkodójukat szerethetik, hanem például férjüket, feleségüket is. A személyes szálak között felbukkannak tehát családtagok is, így például megismerjük a szigetvári hős fiát, Györgyöt. Apa és fia búcsúja az egyik legismertebb és legmeghatóbb jelenete a műnek.

Az eposz ötödik énekében Zrínyi magához hivatja Györgyöt, s rábízta, hogy vigyen el egy levelet a császárnak – s egyben el is búcsúzik tőle, hiszen a kezdetektől tudja, hogy el fog esni a török elleni harcban, Isten azonban azt ígérte neki, hogy fia tovább él majd. György így válaszol apjának:

Kemény szívü atyám, mit kegyetlenkedel?
(Igy iffu Zrini az nagy bánnak felel)
Engemet magadtul kergetni akarsz el,
Hogy tüled elváljak örökös üdővel?

Nem így fia sasnak én igaz sas lések,
Hanem elfajzott veszteni való kölok,
Ha én halál előtt oly igen félemlék,
Kit vig szüvel keressz, én aztot kerüljek?

Szerinted jogos volt György reakciója? Te kerültél már hasonló helyzetbe, amikor azért nem engedték, hogy részt vegyél valamiben, mert túl fiatal vagy, vagy mert túlságosan féltettek? Te hogyan reagáltál?

Az eposzban Zrínyi így válaszol fiának:

De atyja így felele okos elmével:
„O, nagy szüvü gyermek, s teli bölcsességgel!
Mennyire bővölködöl te keménységgel,
Annyira tüzedet illik óltanom el.

Nem mienk az lélek, hanem az Istené,
Te fogsz-é kedvedre sáfárkodni véle?
Tarts meg, fiam, magadat nagyobb szükségre,
S szegény romlott hazánknak jobb üdejére .

Szükség, hogy én itten végezzem napomat,
Mert Isten rendelte itt végső órámat,
Most utolszor mutatnom kell mivoltomat;
Kövessed, mikor kell, te is nagy próbámat.”

Szerinted György ezek után engedelmeskedett apjának? S hogyan dolgozta fel, hogy végül hátra kellett őt hagynia, és nem vehetett részt a nagy csatában?

Legendák

A költő Zrínyi Miklós nemcsak dédapjának állított legendás emléket művével, hanem akaratan kívül ő maga is szolgáltatott egy máig vitatott történetet: ugyanis 1664-ben vadászni ment a kuršaneci erdőbe, ahol rátámadt egy vadkan, Zrínyi pedig rövid időn belül belehalt az állattól kapott sérüléseibe. Az évszám azért fontos, mert a krónikák, azaz korabeli beszámolók szerint 1664-re annyira megnőtt Zrínyi népszerűsége a nemesek és a nép körében is, hogy a király elkezdett tartani tőle, esetleg Zrínyi Miklós királlyá koronáztatja magát. Egyes feltételezések szerint a vadkantámadás csak álca volt, és valójában merényletet követtek el Zrínyi ellen. Ami, mint korábban láthattuk, nem csak a császár, de például a török szultán érdekeit is szolgálhatta...

Hősök ma

Manapság talán nehezebb meghatározni, kit tekintünk hősnak: például a jó ügyért harcoló katonákat, a járványok közepette helyt álló egészségügyi dolgozókat, a kiscicákat mentő tűzoltókat, a győztes gólt berúgó focistákat, a példaképeinket, a filmekből vagy képregényekből ismert superhősöket – vagy egy jó barátot, aki átvállal egy komolyabb feladatot, ha tudja, hogy társa nehéz időszakon megy keresztül. Zrínyi a *Szigeti veszedelemben* egy olyan hős karakterét vázolta fel, akinek figurája a mai napig nagy népszerűségnek örvend, és rendszeresen megmozgatja az alkotók fantáziáját: a hőst, aki úgy bukik el, hogy végül mégis győzedelmeskedik, aki áldozatával más emberek életét teszi jobbá. Napjaink hőse már nem kell, hogy az egész világ vagy egy ország sorsára hatással legyen. Elég, ha a közvetlen környezete tanulhat, fejlődhet általa. Így érdemes lehet talán nekünk is másként tekinteni a „családi legendáriumra” – és gondosan megőrizni belőle a legfontosabb történeteket.

Te tudsz mondani olyan hőst, aki bukása ellenére mégis a történet győztese lett? Vagy olyat, aki lehet, hogy másnak nem, de a te szemedben mégis hősnak számít?

Olvasnivalók

Ács Pál: A „helyettes áldozat” allegóriái a Zrínyiász kilencedik énekében. 1651: Megjelenik a Szigeti veszedelem. In: *A magyar irodalom története I. kötet. A kezdetektől 1800-ig.* Főszerk. Szegedy-Maszák Mihály. Budapest, Gondolat Kiadó, 2008. 438–447.

Bene Sándor, Borián Gellért: *Zrínyi és a vadkan.* Budapest, Helikon Kiadó, 1988.

Klanczay Tibor: *Zrínyi Miklós.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1964.

Kovács Sándor Iván: *Az író Zrínyi Miklós.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 2006.

Zrínyi-dolgozatok. I–VI. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, 1984–1990.

mm

MÉG TÖBB ÉRDEKESSÉG VÁR RÁD,
HA BEOLVASOD A QR-KÓDOT.